

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ TRANSPARENCY OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

УДК 336.711

Гаркуша Ю.О.

к.е.н., старший викладач кафедри
банківської справи
Одеський національний економічний
університет

Стафідова А.В.

студентка
Одеський національний економічний
університет

У статті розкрито сутність поняття «транспарентність». Досліджено особливості реалізації транспарентності Національним банком України. Виділено принципи транспарентності діяльності центральних банків. Розраховано індекс транспарентності Національного банку України. Виділені основні проблеми забезпечення транспарентності та вказані шляхи їх подолання.

Ключові слова: центральний банк, Національний банк України, транспарентність, грошово-кредитна політика, режим інфляційного таргетування.

В статье раскрыта сущность понятия «транспарентность». Исследованы особенности реализации транспарентности Национальным банком Украины. Выделены принципы транспарентности деятельности центральных банков. Рассчитан индекс

транспарентности Национального банка Украины. Выделены основные проблемы обеспечения транспарентности и указаны пути их преодоления.

Ключевые слова: центральный банк, Национальный банк Украины, транспарентность, денежно-кредитная политика, режим инфляционного таргетирования.

The essence of the concept of transparency is disclosed in the article The features of transparency of the National Bank of Ukraine have been investigated. The principles of transparency of the activities of central banks are highlighted. The National Bank of Ukraine's transparency index is calculated. The basic problems of transparency are selected and directions of improvement are indicated.

Key words: central bank, National bank of Ukraine, transparency, monetary policy, inflation targeting regime.

Постановка проблеми. Дієва та ефективна монетарна політика центральних банків сьогодні передбачає транспарентність його дій. Особливо це актуально та обов'язково для країн, які застосовують режим таргетування інфляції. За останні десятиліття у зв'язку з розвитком глобалізаційних процесів центральні банки істотно удосконалили форми комунікації з учасниками ринку. Розкриття монетарним регулятором на постійній основі інформації про свою діяльність сприяє формуванню прозорого економічного та правового середовища в країні та дає змогу ефективно впливати на ринкові очікування. Запровадження Національним банком України (НБУ) інфляційного таргетування зобов'язує регулятора підвищувати рівень транспарентності. Це стає критерієм підзвітності центрального банку та допомагає зафіксувати очікування на ринку. Тож розкриття НБУ інформації стає ключовим моментом у підвищенні ефективності грошово-кредитної політики у контексті реалізації цього монетарного режиму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми ефективності грошово-кредитної політики Національного банку України та, зокрема, транспарентності діяльності регулятора приділяють велику увагу такі вітчизняні вчені як В.І. Міщенко, В.В. Коваленко, Н. Шульга, А.В. Сомик, Т.Д. Косова, В.В. Лановий, О.В. Мельниченко та ін. Водночас, з огляду на досягнення фундаментальних і прикладних досліджень, залишається ще багато невирішених проблем, зокрема прозорості грошово-кредитної політики.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження транспарентності діяльності НБУ, розроблення рекомендації щодо підвищення рівня прозорості грошово-кредитної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Одним із перших теорію транспарентності грошово-кредитної політики як поняття запропонував економіст Федерального резервного банку Річмонда (США) Марвін Гудфренд. Транспарентність у його розумінні була політичною та процедурною. Реалізацію принципу транспарентності на практиці Федеральний резервний банк США розпочав наприкінці 1980-х рр.: оприлюднювалися протоколи та директиви Федерального комітету з відкритого ринку. М. Гудфренд визнав абсолютно безпідставними аргументи на користь закритості центрального банку і секретності інформації стосовно його діяльності. На його погляд, розкриття інформації має нівелювати асиметрію інформації, ринкову невизначеність, зменшувати неточність прогнозування і, як наслідок, сприяти економічному розвитку суспільства [1].

Сучасна концепція транспарентності монетарної влади формується на теоретичних засадах гіпотези раціональних очікувань, розроблена професором Чиказького університету Робертом Лукасом. У його науковій праці «Економетрична оцінка політики: критика» науковець стверджує про те, що очікування економічних агентів спираються на знання про можливі дії регулятора [2, с. 20–25]. Теорія доводить, що агенти можуть передбачити такі кроки у напрямі реалізації грошово-кредитної політики і приймати відповідні заходи у відповідь, тому дії регулятора втрачуть закладений очікуваний результат впливу на економіку. Тому професор Університету Карнегі-Меллона Кідленд та професор Університету Аризони та радник голови Федерального резервного банку Міннеаполісу Прескотт, урахувавши положення теоретичної концепції раціональних очікувань, створили модель випереджаючої поведінки (forward-looking behavior

model). Дослідники стверджують, що монетарна політика, що постійно реагує на поточну ситуацію, в кінцевому рахунку приводить до провалу монетарної політики регулятора, аніж якби останній дотримувався одноразово встановленого правила реалізації політики [3, с. 393].

«Інформаційна відкритість», «прозорість», або «транспарентність» (від англ. transparency – ясність) є головним елементом формування довіри до центральних банків з боку учасників ринку.

НБУ сутність поняття транспарентності трактує як розкриття банком всім зацікавленим особам (кредиторам, інвесторам, громадськості) інформації щодо цілей діяльності, правових, інституційних і економічних основ, принципових рішень та їх обґрунтування, даних та інформації, прямо або опосередковано пов'язаних із діяльністю банку, а також умов підзвітності в повному обсязі, в доступній формі та на своєчасній основі [4].

Транспарентність центрального банку слід розуміти як розкриття інформації про внутрішні процеси прийняття рішень (тобто всі пояснення, що стосуються монетарної політики). При цьому важливим є розкриття інформації про цілі та кількісні орієнтири монетарної політики, стратегію і тактику, результати та ефективність проведеної політики [5, с. 226].

На рівні центрального банку транспарентність може бути реалізована на основі:

1) цілей грошово-кредитної політики – розкриття інформації про цілі та кількісні орієнтири грошово-кредитної політики;

2) економічних даних – розкриття макроекономічних даних, моделей та прогнозів, що використовуються під час ухвалення рішень;

3) процедур грошово-кредитної політики – розкриття інформації про внутрішній процес прийняття рішень, включаючи стенограми, протоколи, звіти тощо;

4) процесу реалізації грошово-кредитної політики – розкриття інформації про інструменти та заходи щодо досягнення мети грошово-кредитної політики;

5) операційної транспарентності – розкриття інформації про результати та ефекти політики, а також помилки та витрати регулювання, включаючи точність прогнозів [4].

Зазвичай у наукових працях, присвячених транспарентності центральних банків, виділяються такі чотири принципи комунікаційної політики, як доступність, повнота, своєчасність, цілісність інформації. Однак ми погоджуємося з А.О. Закутною, що цей перелік необхідно доповнити ще одним принципом – «якість інформації». Адже саме якість інформації є важливим чинником ефективності монетарної політики центрального банку (табл. 1).

Рівень транспарентності оцінюється за допомогою спеціального індексу, який відображає обсяг інформації, опублікованої центральними банками; якість і зрозумілість цієї інформації; інформативність сайтів центральних банків; ступінь відкритості центробанку для учасників фінансових ринків, засобів масової інформації та широкої громадськості.

Так, уперше індекс транспарентності був розрахований у 2002 році П. Сіклосоном (P. Siklos). Він складався з 11 змінних, що стосувалися способу надання інформації, розуміння процесу монетарного регулювання, публічності процедур монетарної політики, автономії та незалежності центрального банку.

С. Ейффінгер та П. Гераатс (Eijffinger, Sylvester C.W. and Petra M. Geraats) визначили п'ять основних компонентів транспарентності (political, economic, procedural, policy, operational transparency). Оцінка здійснювалися за допомогою бінарних показників (0 та 1). Аналогічну методичку оцінки рівня прозорості обрали пізніше Н. Дінсер та Б. Ейхенгрін (N. Dincer and B. Eichengreen), але базою дослідження виступили вже 150 центральних банків (а не 20, як у попередньому разі).

Після опублікування результатів дослідження С. Ейффінгера та П. Гераатса (Eijffinger, Sylvester C.W. and Petra M. Geraats) більшість науковців використовують їхню методичку під час розрахунку індексу транспарентності (Л. Біні-Смакхі та Д. Грос (L. Bini-Smaghi and D. Gros), Б. Капрану (B. Capraru), К. Варш (K. Warsh) та ін.) на основі п'яти компонентів, таких як:

- оприлюднення цілей монетарної політики (political transparency);
- відкритість економічних даних (economic transparency);

Таблиця 1

Принципи транспарентності центральних банків [6, с. 105]

Принципи	Характеристика
Доступність (відкритість) інформації	Надання інформації у відкритому доступі або за першим запитом
Повнота обсягу інформації	Інформація повинна бути достатнього обсягу, щоб пояснити як минулі, так і майбутні заходи грошово-кредитної політики
Своєчасність інформації	Інформація повинна надаватися з мінімальним запізнюванням у часі, вона повинна включати прогнози майбутнього стану економіки і дій влади
Цілісність інформації	Інструменти і канали інформаційної політики повинні бути сумісні одне з одним і скоординовані
Якість інформації	Інформація повинна бути придатною для застосування у прийнятті рішень

Таблиця 2

Індекс транспарентності монетарної політики НБУ за методикою С. Ейфінгера та П. Гераатса станом на 01.05.2018 р. [4]

Компонент	Індикатори оцінки	Бали
1	2	3
1. Оприлюднення цілей монетарної політики	1.1	1
	1.2	1
	1.3	0,5
Всього	х	2,5
2. Відкритість економічних даних	2.1	0,5
	2.2	0
	2.3	0,5
Всього	х	1,0
3. Публічність процедур монетарної політики	3.1	0
	3.2	0
	3.3	1
Всього	х	1,0
4. Прозорість способів реалізації монетарної політики	4.1	1
	4.2	0,5
	4.3	0,5
Всього	х	2,0
5. Операційна відкритість	5.1	0,5
	5.2	0
	5.3	0
Всього	х	0,5
Індекс транспарентності	х	7,0

- публічність процедур монетарної політики (procedural transparency);
- прозорість способів реалізації монетарної політики (policy transparency);
- операційна відкритість (operational transparency). У табл. 2 зображена детальна методика розрахунку індексу транспарентності монетарної політики центрального банку С. Ейфінгера та П. Гераатса [7, с. 153–154].

На основі методики С. Ейфінгера та П. Гераатса розрахуємо індекс транспарентності НБУ станом на 01.05.2018 р., визначивши, на скільки ефективно регулятор використовує можливості комунікаційної політики.

Отже, монетарна політика НБУ є недостатньо прозорою, про що свідчить індекс транспарентності його діяльності (7 балів із 15). Національний банк України на 50%, використовує можливості комунікаційних механізмів оприлюднення інформації для потенційних користувачів. За критеріями «Оприлюднення цілей монетарної політики» та «Прозорість способів реалізації монетарної політики» рівень транспарентності є достатнім. Це пов'язано з тим, що, відповідно до Меморандуму, підписаного між Україною та МВФ [6], з другої половини 2014 р. розпочалися процеси реформування діяльності НБУ. Так, протягом 2014–2017 рр. здійснено організаційну трансформацію, яка сприяє

спрощенню механізму планування, прийняття та оголошення рішень НБУ. Вже сьогодні інформація, яку надає Національний банк, є більш прозорою та зрозумілою для суспільства. Підвищення рівня транспарентності також передбачено Основними засадами грошово-кредитної політики на 2015–2018 рр. Крім того, протягом останнього періоду значно зросла активність НБУ у соціальних мережах та на власній сторінці в Інтернеті.

На низькому рівні перебуває показник транспарентності за критеріями «Публічність процедур монетарної політики», «Відкритість економічних даних» та «Операційна відкритість». Так, у відкритому доступі відсутні відомості про механізм прийняття рішень щодо монетарної політики, не відбувається своєчасного інформування цільових аудиторій про зміни, не публікується монетарне правило. Крім того, учасникам фінансового ринку складно здійснити оцінку діяльності НБУ протягом звітного періоду у зв'язку з тим, що центральний банк не надає даних про досягнення цілей, що були поставлені на початку року, а отже, ускладнюється процес зіставлення прогнозованих значень і фактичних результатів. Усі наведені нами чинники свідчать про недостатній рівень транспарентності НБУ та низький рівень довіри учасників фінансового ринку до дій монетарного регулятора.

За допомогою реалізації ефективної комунікаційної політики центральний банк спроможний впливати на ринкові очікування, цим самим зміцнювати довіру суспільства до його дій. Якщо рівень довіри до центрального банку є високим, то сигнали, які надходять через канал очікувань трансмісійного механізму грошово-кредитної політики, є зрозумілими та сприймаються учасниками ринку, що зробить ефективнішим монетарний трансмісійний механізм загалом. Основним фактором, що впливає на довіру учасників ринку, є послідовність дій, досягнення поставлених цілей та ефективні комунікації центрального банку. Позитивно сприймаються населенням дотримання запланованого рівня цінової інфляції; моніторинг та управління загальноекономічними ризиками країни; дотримання стабільності у банківському секторі; дотримання професійної етики у відносинах з іншими фінансовими установами, надання їм цінних практичних порад.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Романченко О. Транспарентність регуляторів фінансового ринку та розвиток ризик-менеджменту у фінансових установах. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/drn/047.htm
2. Lucas, R. Econometric Policy Evaluation: A Critique [Text] / Robert Lucas // Carnegie–Rochester Conference Series on Public Policy. 1976. Vol. 1, Issue 1. P. 19–46.

3. Кузнєцова А.Я., Кліщук О.В. Теоретична концепція таргетування цінової стабільності: ревізія засадних принципів провадження монетарного режиму. URL: fkd.org.ua/article/download/121905/118151.

4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: http://www.ubin.com.ua/analit_mat/drn/047.htm.

5. Галушко Ю.П. Комунікаційна політика центрального банку як одна з умов забезпечення ефективної монетарної політики // Вісник університету банківської справи Національного банку України. 2013. № 2(17). С. 223–226.

6. Закутня А.О. Транспарентність та комунікації центрального банку при реалізації монетарної політики // Вісник Одеського Національного університету. Серія: Економіка. 2014. Т. 19. Вип. 5-6. С. 107–119.

7. Савченко Т.Г., Закуня А.О. Індекс транспарентності монетарної політики: методика розрахунку та напрями застосування // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Вип. 4. С. 154–156.

REFERENCES:

1. Romanchenko O. Transparency of Financial Market Regulators and Risk Management Development in Finan-

cial Institutions Retrieved from http://www.ubin.com.ua/analit_mat/drn/047.htm.

2. Lucas R. Econometric Policy Evaluation: A Critique [Text] / Robert Lucas // Carnegie–Rochester Conference Series on Public Policy. 1976. Vol. 1, Issue 1. P. 19–46.

3. Kuznetsova A.Ya., Klishchuk O.V. Theoretical Concept of Targeting Price Stability: Revision of Fundamental Principles for the Implementation of the Monetary Regime Retrieved from fkd.org.ua/article/download/121905/118151.

4. Official site of the National bank of Ukraine. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua>.

5. Galushko Yu.P. Communication policy of the central bank as one of the conditions for ensuring an effective monetary policy // Bulletin of the University of Banking of the National Bank of Ukraine. – 2013. – № 2(17). – P. 223–226.

6. Zakutnia A.O. Transparency and communication of the central bank in the implementation of the monetary policy // Bulletin of the Odessa National University. Series: Economics. 2014. T. 19. № 5–6. P. 107–119.

7. Savchenko T.G., Zakunya A.O. The Transparency Index of Monetary Politicians: Methodology of Calculation and Applications // Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. 2015. №. 4. P. 154–156.

Harkusha J.O.

Candidate of Economic Sciences
Senior Instructor at Department of Banking
Odessa National Economic University

Stafidova A.V.

Student
Odessa National Economic University

TRANSPARENCY OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

The essence of the concept of transparency is disclosed in the article. Features of transparency of the National Bank of Ukraine are investigated. “Information disclosure” or “transparency” (from Eng. transparency is a clarity) is the staple of forming a trust to the central banks from the side of market participants. It follows to understand the transparency of the central bank as the disclosure of information about the internal processes of making a decision (all explanations touching a monetary policy). Thus, important is the disclosure of information about aims and quantitative guide of monetary policy, strategy and tactic, results and efficiency of the conducted policy.

At the level of central bank, transparency can be realized on the basis of: 1) aims of monetary policy – disclosure of information about aims and quantitative guide of monetary policy; 2) economic information – disclosure of macroeconomic information, models, and prognoses, which are used for making a decision; 3) procedures of monetary policy – disclosure of information about the internal process of making a decision, including shorthand records, protocols, reports, and others like that; 4) process of realization of monetary policy – disclosure of information about instruments and measures on achieving the goal of monetary policy; 5) operating transparency – disclosure of information about results and effects of the policy, and also errors and adjusting charges, including exactness of prognoses.

The basic problems of transparency are selected and directions for improvement are indicated.